

Maria Tarnowska, Waldemar Szlachcic

Akta organizacji młodzieżowych z lat 1945-1948 w Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 197-212

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Szlachcic, Maria Tarnowska

AKTA ORGANIZACJI MŁODZIEŻOWYCH Z LAT 1945—1948 W ARCHIWUM KOMITETU WOJEWÓDZKIEGO POLSKIEJ ZJEDNOCZONEJ PARTII ROBOTNICZEJ W OLSZTYNIE

W zasobie aktowym Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, oprócz akt partyjnych z lat 1945—1948, znajdują się akta działających na terenie województwa olsztyńskiego następujących organizacji młodzieżowych: Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie, Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” w Olsztynie, Wojewódzkiego Komitetu Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w Olsztynie, Związku Młodzieży Demokratycznej Komitetu Jedności Młodzieży Polskiej w Olsztynie¹.

Organizacje młodzieżowe na Warmii i Mazurach powstawały głównie w wyniku inicjatywy młodych członków partii politycznych bądź przybyłych aktywistów organizacji młodzieżowych z innych regionów kraju.

Jako pierwszy powstał Mazurski Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”, następnie Związek Walki Młodych, który obok harcerstwa był najliczniejszą i najbardziej upolitycznioną organizacją młodzieżową. Z uwagi na warunki, w jakich pracowały organizacje młodzieżowe, rozwijano przede wszystkim działalność polityczną, społeczno-gospodarczą i oświatowo-kulturalno-sportową. Organizacje te wywierały również pewien wpływ na decyzje w sprawach regionu, np. poprzez radnych do rad narodowych. Ponadto współpracowały ze Związkiem Samopomocy Chłopskiej w organizowaniu przysposobienia rolniczego, pomocy sąsiedzkiej, kursów szkoleniowych, w przeprowadzaniu akcji siewnych i żniwnych itp.²

Stan zachowania akt organizacji młodzieżowych nie odzwierciedla cało-

---

¹ Działalność organizacji młodzieżowych powiązana była ściśle z działalnością partii politycznych, dlatego też uzupełnieniem szczupłej bazy źródłowej zespołów poszczególnych organizacji młodzieżowych są akta partii politycznych. Pomocne przy kwerendzie archiwalnej mogą być następujące wydawnictwa: A. Janowski, Z. Szczygielski, *Centralne Archiwum KC PZPR. Informator*, Warszawa 1978; W. Szlachcic, M. Tarnowska, *Akta Polskiej Partii Robotniczej w zasobie aktowym Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej KMW), 1977, nr 3—4, ss. 429—446; W. Szlachcic, M. Tarnowska, *Akta Polskiej Partii Socjalistycznej w zasobie aktowym Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie*, ibidem, 1978, nr 4, ss. 549—566. W archiwach województwa olsztyńskiego nie zachowały się akta organizacji Związku Harcerstwa Polskiego z lat 1945—1948. O odbiciu spraw młodzieżowych w aktach organów administracji państwowej i samorządowej mówią wydawnictwa: *Ziemie Zachodnie i Północne w latach 1945—1949. Informator o materiałach archiwalnych*, t. 1, *Archiwa centralne*, Warszawa 1976; M. Tarnowska, *Materiały źródłowe archiwów państwowych województwa olsztyńskiego do dziejów Warmii i Mazur w latach 1945—1950*, KMW, 1975, nr 1, ss. 31—64.

² K. Nowosielska, *Kształtowanie się jednolitego frontu organizacji młodzieżowych Warmii i Mazur w latach 1945—1948*, w: *Ruch młodzieżowy na Warmii i Mazurach 1945—1957*, Olsztyn 1978.

kształtu działalności³. Przy opracowywaniu działalności tych organizacji szczególnie dotkliwie odczuwa się brak konkretnej dokumentacji z konferencji, plenum, posiedzeń prezydium, sekretariatu oraz kompletnych sprawozdań z pracy zarządów wojewódzkich, jak i podległych zarządów terenowych.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie pod wzgłędem stanu zachowania, jak i treści akt, poszczególnych zespołów archiwalnych organizacji młodzieżowych, omówionych w kolejności zgodnej z układem tych zespołów w inwentarzu archiwalnym.

ZARZĄD WOJEWÓDZKI ZWIĄZKU WALKI MŁODYCH W OLSZTYNIE 1945—1948

55 jednostek archiwalnych (dalej j.a.)

Początki działalności Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie nie mają pełnej dokumentacji aktowej. Za datę założenia pierwszej komórki Związku Walki Młodych na terenie miasta Olsztyna, która samorzutnie przekształciła się w Zarząd Wojewódzki Związku Walki Młodych, uważa się 25 czerwca 1945 roku⁴. Terenem działania Związku był cały Okręg Mazurski, obejmujący wówczas 19 powiatów. Pierwsza organizacja powiatowa Związku Walki Młodych powstała w Ostródzie 10 lipca 1945 roku, następnie zorganizowano w Nidzicy, Szczytnie, Kętrzynie i Węgorzewie. Do końca 1945 roku istniały już organizacje we wszystkich powiatach Okręgu Mazurskiego. W pierwszych miesiącach swej działalności organizacja nie miała sprecyzowanego programu działania. W czerwcu 1945 roku Komitet Centralny Polskiej Partii Robotniczej polecił opracowanie programowych podstaw pracy w myśl zasad, że ma to być „masowa, bezpartyjna, samodzielna, polityczna i ideowo-wychowawcza organizacja młodzieży o charakterze ludowo-demokratycznym, uznająca kierowniczą rolę klasy robotniczej w walce narodu o niepodległość, w odbudowie kraju, dążąca do społeczeństwa bez wyzysku człowieka przez człowieka”⁵. Plan pracy dla zarządów kół Związku Walki Młodych w Olsztyńskim przewidywał obok udziału w odbudowie, pomocy dla repatriantów i miejscowej ludności, także zadania w dziedzinie politycznej, udział w przy-

3 Ogromną stratą dla nauki jest brak zachowanych materiałów archiwalnych o działalności wielu zaangażowanych członków poszczególnych organizacji młodzieżowych, takich jak ZWM — Józef Balcerak, Witold Bartnikowski, Maciej Deniszczyk, Janina Gulbicka, Zdzisław Fibich, Zdzisław Filicki, Henryk Garstka, Irena Kozłowska, Jerzy Krasowski, Czesława Kwiecińska, Leszek Kwieciński, Tadeusz Malkowski, Kazimierz Ogryczak, Leszek Parczewski, Wacław Szekszteło, Zygmunt Winter, „Wici” — Henryk Dąbek, OMTUR — Zdzisław Bury, ZMD — Irena Białobłocka, Jadwiga Bończak, Barbara Jakubowska, Tadeusz Sokołowski, Leon Szmejka.

Kartoteka weryfikacyjna poległych w walce o władzę ludową na Mazurach i Warmii, przechowywana w Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, zawiera 156 nazwisk, w tym 86 osób, które nie przekroczyły 25 roku życia. Wśród poległych znajdują się nazwiska zetwuemowców: Łucja Anatolak, Eugeniusz Bańkowski, Henryk Wesołowski i Edmund Zuchowski.

4 Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie (wszystkie podawane niżej dane, dotyczące inwentarzy archiwalnych i sygnatur akt, odnoszą się do zasobu tegoż Archiwum). Wstęp do zespołu Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie, s. 2. Skład Zarządu przedstawiał się następująco: przewodniczący — Kazimierz Błaszczyski, sekretarz — Wanda Pindor, kierownik Wydziału Organizacyjnego — Roman Górski, kierownik Wydziału Gospodarczego — Stefan Ruchlewicz. Od VIII 1945 r. przewodniczącym Zarządu był Zdzisław Fibich.

5 K. Nowosielska, *Udział organizacji młodzieżowych w życiu politycznym Warmii i Mazur (1945—1948)*, KMW, 1974, nr 4, s. 437.

gotowaniu referendum, współpracę w zapewnieniu bezpieczeństwa przez wstępowanie w szeregi Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej i Milicji Obywatelskiej oraz dalsze powiększanie stanu organizacyjnego. Szczególny udział przypadł członkom Związku Walki Młodych w prowadzeniu akcji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku oraz akcji kształtowania się jednolitego charakteru organizacji młodzieżowych Warmii i Mazur w latach 1945—1948.

Zachowane w Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej akta Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie uporządkowane zostały wg następującej struktury organizacyjnej: Konferencje, Plenum, Komisja Rewizyjna, Prezydium, Sekretariat, Wydział Organizacyjny, Wydział Wychowawczo-Oświatowy, Wydział Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego, Wydział Wiejski, Referat Personalny, Wydział Administracyjno-Gospodarczy.

I. Konferencje Wojewódzkie 1947—1948 (1 j. a.)

I Zjazd Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie odbył się 21—22 września 1947 roku. Szczególną wartość posiada zachowana dokumentacja zjazdu⁶: protokół oraz sprawozdanie Zarządu Wojewódzkiego, obejmujące okres od 25 czerwca 1945 do 21 września 1947 roku. Sprawozdanie to dostarcza istotnych danych do spraw organizacyjnych, form działalności, udziału członków organizacji w uroczystościach państwowych, akcji wyborczej. Omawiane sprawozdanie zawiera też słowa krytyki pod adresem 27 miesięcy działalności organizacji.

Uzupełnieniem sprawozdania są głosy w dyskusji przewodniczących zarządów powiatowych. Zachowana lista obecności i wykaz delegatów na I Konferencję Wojewódzką, uwzględniające funkcje i pochodzenie społeczne, dostarczają informacji o obsadzie personalnej zarządów powiatowych oraz składzie socjalnym.

O stanie liczbowym organizacji informuje zestawienie, uwzględniające liczbę członków w poszczególnych powiatach. Protokół zjazdu podaje skład nowych władz wojewódzkich⁷.

⁶ Zarząd Wojewódzki Związku Walki Młodych w Olsztynie (dalej ZW ZWM), 43/1/1. Sprawozdanie krytycznie oceniano dotychczasową działalność: „Wyszczególniona w sprawozdaniu nasza praca miała oprócz dorobku i wielkie niedomagania, które wynikały z braku pracy ideologiczno-wychowawczej naszych członków i braku systematycznej pracy organizacyjnej”. W aktach zachowało się statystyczne zestawienie, uwzględniające następujące dane:

Powiat	Liczba członków	Liczba delegatów na Zjazd Krajowy	Liczba delegatów na Zjazd Wojewódzki	Powiat	Liczba członków	Liczba delegatów na Zjazd Krajowy	Liczba delegatów na Zjazd Wojewódzki
Bartoszyce	200	1	13	Olsztyn pow.	164	1	7
Biskupiec	364	2	10	Olsztyn m	147	1	5
Braniewo	361	2	6	Orneta	182	1	5
Giżycko	266	1	11	Ostróda	300	2	12
Górowo Iław.	177	1	12	Pasłęk	212	1	9
Kętrzyn	477	2	17	Pisz	183	1	8
Lidzbark	233	1	13	Susz	779	4	20
Morąg	219	1	16	Szczytno	268	1	7
Mragowo	387	2	13	Węgorzewo	158	1	6
Nidzica	570	3	15				

⁷ Przewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego została Zofia Staros. W skład prezydium ponadto weszli: Zbigniew Ziach, Kazimierz Wrześniński, Janina Gulbicka, Kazimierz Brzyski.

Z dokumentacji II Konferencji Wojewódzkiej w 1948 roku zachowały się wyłącznie kwestionariusze delegatów.

II. Plenum Zarządu Wojewódzkiego 1947 (1 j. a.)

Zachował się jedynie protokół z rozszerzonego plenum Zarządu Wojewódzkiego z 25 października 1947 roku, na którym, oprócz referatów ideologicznych, omówiono I etap realizacji umowy o współpracy Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związku Walki Młodych oraz sprawę Zjazdu Krajowego Związku Walki Młodych⁸.

III. Komisja Rewizyjna 1947 (1 j. a.)

Protokół z pierwszego posiedzenia Komisji Rewizyjnej przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Walki Młodych w Olsztynie z 22 września 1947 roku informuje jedynie o wyborze przewodniczącego Komisji. Dalszych protokołów brak⁹.

IV. Prezydium Zarządu Wojewódzkiego 1947—1948 (1 j. a.)

Zachowane protokoły posiedzeń prezydium, z wyjątkiem I posiedzenia z 22 września 1947 roku, na którym wybrano przewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych, Zofię Staros, dotyczą wyłącznie I półrocza 1948 roku. Tematem posiedzenia były przede wszystkim sprawy organizacyjne, troska o wzmocnienie kontaktu z organizacjami w terenie, ocena pracy Zarządu Wojewódzkiego, jak i zarządów powiatowych, akcja wyborcza, sprawy szkoleniowe. Na szczególne podkreślenie zasługuje protokół z posiedzenia prezydium z 31 marca 1948 roku, na którym dokonano wnikliwej oceny sytuacji w organizacji Związku Walki Młodych¹⁰.

V. Sekretariat 1945—1948 (6 j. a.)

Akta Sekretariatu informują o współpracy organizacji młodzieżowych. Już w październiku 1945 roku powstała Wojewódzka Komisja Porozumiewawcza Organizacji Młodzieżowych. 26 sierpnia 1947 roku odbyło się I posiedzenie Szóstki Politycznej Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związku Walki Młodych. Omawiane były wówczas, o czym świadczy zachowany protokół, sprawy współpracy, ustalono plan wspólnych posiedzeń. Uznano, że palącą potrzebą jest wychowanie młodych kadr spółdzielczych.

Dalszym etapem jednoczenia organizacji młodzieżowych było powołanie 3 grudnia 1947 roku Wojewódzkiej Komisji Współpracy Organizacji Młodzieżowych. Zachowany protokół wskazuje, że I zebranie Wojewódzkiej Komisji Współpracy odbyło się w atmosferze zrozumienia doniosłości zadań, jakie stanęły przed Komisją wobec zagadnienia jednoczenia organizacji młodzieżowych. W skład Wojewódzkiej Komisji Współpracy weszli przewodniczący poszczególnych organizacji oraz po 2 pełnomocnych członków prezydium każdej organizacji. Sekretarzem Komisji została przewodnicząca Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych, Zofia Staros¹¹.

⁸ ZW ZWM, 43/III/1.

⁹ Ibidem, 43/III/1.

¹⁰ Ibidem, 43/IV/1.

¹¹ Skład Wojewódzkiej Komisji Współpracy: Zofia Staros — przewodnicząca zarządu wojewódzkiego ZWM, Tadeusz Sokolowski — prezes Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Demokratycznej, Jan Steimach — wiceprezes ZMW „Wici”, Mieczysław Chwaliński — przewodniczący KW OMTUR, Jaelma Gulbicka — członek prezydium ZW ZWM, Kazimierz Wrzesiński —

Sprawy sportu wodnego były tematem posiedzeń Wojewódzkiej Komisji Współpracy w dniach 2 i 3 kwietnia 1948 roku¹². W stanie zdekompletowanym zachowały się również okólniki i instrukcje Zarządu Wojewódzkiego z lat 1947—1948 w sprawie zadań powiatowych szóstek młodzieżowych, realizacji zadań organizacyjnych, szkoleniowych, pracy świetlic oraz udziału członków w obchodach uroczystości państwowych oraz imprezach sportowych.

Z okólników i instrukcji, nadesłanych przez Zarząd Główny, na zasygnalizowanie zasługują teksty protokołów o rozciągnięciu umowy o współpracy Związku Walki Młodych, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” również na Związek Młodzieży Demokratycznej, powołanie Głównej Komisji Współpracy oraz wojewódzkich i powiatowych komisji współpracy. Projekt umowy o współpracy między organizacjami młodzieżowymi informuje, że realizację wspólnych zadań zamierzano uzyskać poprzez uzgadnianie stanowisk, odbywanie regularnych zebrań, dyskusji ideowych, organizowanie kursów, wymianę doświadczeń, wspólne imprezy, wycieczki, wymianę materiałów redakcyjnych, powołanie specjalnych komisji dla opracowania poszczególnych problemów młodzieżowych.

Ponadto zachowało się sporo okólników, dotyczących wyborów do władz Związku Walki Młodych w 1947 roku, wymiany legitymacji, współzawodnicstwa i współpracy ze Związkiem Samopomocy Chłopskiej¹³.

Działalności organizacji młodzieżowych na terenie szkół, amatorskich zespołów teatralnych, bibliotek ruchomych dotyczą odpisy okólników Ministra Kultury i Sztuki oraz innych instytucji centralnych¹⁴.

Nie przedstawia natomiast większej wartości badawczej zachowana korespondencja Sekretariatu, z wyjątkiem sprawozdania Zarządu Wojewódzkiego w Olsztynie z 7 listopada 1947 roku, informującego o liczbie członków Związku Walki Młodych w PPR (246) oraz w ORMO (506)¹⁵.

VI. Wydział Organizacyjny 1945—1948 (7 j. a.)

Wydział Organizacyjny zajmował się pracą poszczególnych zarządów powiatowych. Dbał o właściwą realizację założeń polityczno-organizacyjnych, dążył do włączenia w szeregi organizacji młodzieży z różnych środowisk. Odpowiadał za planową obsługę, kontrolę i udzielanie pomocy w pracy zarządów terenowych.

Kierownikami Wydziału byli kolejno: Roman Górski, Kazimierz Ogryczak, Kazimierz Wrzesiński oraz Zbigniew Ziach¹⁶.

Z tego dość szerokiego zakresu działania zachowało się zaledwie 7 j. a. Brak kompletnych sprawozdań utrudnia odtworzenie kolejnych etapów działalności organizacji. Sprawozdanie z pracy Zarządu Wojewódzkiego za lipiec 1947 roku informuje, że organizacja liczyła w tym okresie 5384 członków, w tym 1100 członków to młodzież robotnicza, 3409 — młodzież wiejska, 197 —

---

członek prezydium ZW ZWM, Barbara Jakubowska — członek prezydium ZMD, Edward Sygida — członek prezydium ZMD, Edward Matras — członek prezydium ZMW „Wici”, Wacław Szczepekowski — członek prezydium ZMW „Wici”, Janusz Sołtykiewicz — członek KW OMTUX, Władysław Gładyszewski — sekretarz KW OMTUR.

12 ZW ZWM, 43/V/2.

13 Ibidem, 43/V/3—4.

14 Ibidem, 43/V/5.

15 Ibidem, 43/V/6.

16 Wstęp do zespołu, s. 9.

szkolna, 506 — urzędnicy i 172 bez zawodu. Ogółem pracowały 274 koła, w tym 228 wiejskie, 9 fabrycznych, 5 szkolnych oraz 32 terenowe (do których zaliczono wszystkie pozostałe koła).

Danych o liczbie członków oraz o trudnościach w pracy zarządów powiatowych dostarcza opracowana przez Zarząd Wojewódzki Związku Walki Młodych analiza pracy zarządów powiatowych z 20 listopada 1947 roku.

Z uwagi na niekompletność dokumentacji sprawozdawczej szczególną wartość posiada zachowany tekst meldunku Ziemi Olsztyńskiej na Krajowy Zjazd Związku Walki Młodych z 28 listopada 1947 roku. Ujęto w tym meldunku główne etapy pracy organizacji od początku istnienia, próbę oceny jej działalności, z uwzględnieniem trudności organizacyjnych (m. in. brak wykształconego aktywu, trudności lokalowe itp.). W świetle powyższego podsumowania liczba członków w listopadzie 1947 roku wynosiła 6135. Organizacja prowadziła 211 świetlic, 7 zarejestrowanych zespołów sportowych, 25 zespołów dramatycznych oraz 201 kursów doształcających w zakresie szkoły podstawowej. Pewne dane zawarte są również w kilku zachowanych ankietach statystycznych z 1947 roku.

W dniach 6—8 grudnia 1947 roku odbył się w Warszawie I Walny Zjazd Związku Walki Młodych.

O stosunku poszczególnych partii do organizacji młodzieżowych świadczy pismo z 20 sierpnia 1948 roku. Z pozostałych materiałów sprawozdawczych wynika, że stan organizacyjny Związku Walki Młodych na dzień 1 kwietnia 1948 roku wynosił 311 kół, liczących 6716 członków¹⁷. Zachowane plany pracy Zarządu Wojewódzkiego dotyczyły jedynie prac planowanych na wrzesień i grudzień 1947 roku oraz I kwartał 1948 roku¹⁸. Protokoły z narad aktywu Związku Walki Młodych dotyczą lat 1947—1948¹⁹. Na podkreślenie zasługuje protokół z I wspólnej konferencji aktywu Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związku Walki Młodych województwa olsztyńskiego w dniu 5 października 1947 roku. Odbyła się ona z udziałem 112 członków Związku Walki Młodych i 96 członków Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego.

Tekst rezolucji i protokół z I konferencji aktywu Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, Związku Walki Młodych i Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” w dniu 26 października 1947 roku świadczą o współpracy tych organizacji. Sprawy ogólne były przedmiotem zebrań członków kół szkolnych w dniu 11 grudnia 1947 roku.

Protokoły z 25 października, 10—11 października 1948 roku dotyczą zagadnień organizacyjnych Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Polskiej. Zachowane sprawozdania z wyjazdów w teren z lat 1947—1948 niestety nie odzwierciedlają działalności zarządów gminnych z uwagi na swą szczątkowość. Informują one jedynie o działalności Zarządu Gminnego Związku Walki Młodych w Grunwaldzie w I połowie 1946 roku oraz w Baranowie, Jędrychowcie, Kisielicach, Rudzie i Zambrowie w I kwartale 1948 roku²⁰. Sprawozdania z działalności zarządów powiatowych, nadsyłane do wiadomości Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych w Olsztynie, składają się z części opisowej i ankiet statystycznych, zawierających dane dotyczące liczby gmin,

17 ZW ZWM, 43/VI/1.

18 Ibidem, 43/VI/2.

19 Ibidem, 43/VI/3.

20 Ibidem, 43/VI/4.

gromad, kół oraz liczby członków w poszczególnych kołach. Uwzględniają również nazwiska przewodniczących²¹. Ogromną stratą jest brak kompletu sprawozdań. Natomiast inną trudność dla badaczy stanowią wszelkie niedokładności i nieściśności w zachowanych ankietach. Był to niewątpliwie skutek braku wykształconego aktywu młodzieżowego w terenie. Najpełniejsza dokumentacja zachowała się z pracy Zarządu Powiatowego Związku Walki Młodych w Ostródzie. Protokół z pierwszego zebrania organizacyjnego z 25 lipca 1945 roku informuje o składzie imiennym zarządu. Danych statystycznych dostarczają ankiety za okres kwiecień—sierpień 1946 roku oraz sprawozdania za styczeń—marzec, lipiec—sierpień 1946 roku. Uzupełnieniem tych informacji są protokoły z zebrań Zarządu Powiatowego Związku Walki Młodych w Ostródzie w dniach 7 lutego, 5, 22 i 30 sierpnia, 12 września, 9, 15 i 23 listopada 1946 roku. Sprawy współpracy były przedmiotem posiedzeń szóstki młodzieżowej pow. ostródzkiego z 26 września 1947 i 28 października 1947 roku. Danych do początków działalności Związku Walki Młodych na ziemi ostródzkiej dostarczają również sprawozdania z pracy Zarządu Gminnego Związku Walki Młodych w Grunwaldzie za okres od 8 lipca 1945 do 10 lutego 1946 roku, sprawozdanie z wiecu w Grunwaldzie w sprawie referendum w dniu 23 czerwca 1946 roku. Pozostałe dokumenty sprawozdawcze dotyczą działalności organizacji młodzieżowej w powiatach węgorzewskim, bartoszyckim i iławskim z połowy 1948 roku, zaś z powiatów pastęckiego, morąskiego i kętrzyńskiego zachowały się pojedyncze protokoły z zebrań z lat 1946—1948.

W wyodrębnionej korespondencji Wydziału Organizacyjnego na uwagę zasługuje sprawa przejęcia przez organizację młodzieżowe Ośrodka Sportów Wodnych nad Jeziorem Krzywym w Olsztynie oraz kopia sprawozdania Zarządu Wojewódzkiego Związku Walki Młodych z 18 grudnia 1947 roku, wystosowanego do Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie. Sprawozdanie to informuje, że istniało w okresie sprawozdawczym 19 zarządów powiatowych, zaś liczba członków wynosiła 6398, zrzeszonych w 315 kołach. Liczba świetlic wzrosła do 211, w tym 40 świetlic I stopnia, bibliotek do 32 z 2150 książkami. Działalność kulturalną prowadziło 25 zespołów dramatycznych²².

Z działalności Referatu Kolportażu zachowały się zaledwie plany pracy na okres styczeń—marzec 1948 roku oraz korespondencja, dotycząca popularyzacji prasy wśród członków organizacji młodzieżowej²³.

VII. Wydział Wychowawczo-Oświatowy 1946—1948 (8 j. a.)

Dbał o rozwój szkolnictwa zawodowego młodzieży i podniesienie jej zawodowych kwalifikacji, czuwał nad warunkami pracy, nauki i życia młodzieży. Kierował bezpośrednio szkoleniem aparatu i aktywu wojewódzkiego, zajmował się pracą szkoleniowo-oświatową i świetlicową, kołami prelegentów, współpracował: z partiami politycznymi, organizacjami i instytucjami, interesującymi się podobną problematyką, a przede wszystkim z nauczycielami²⁴.

Nie sposób jednak odtworzyć działalności Wydziału w świetle zachowanych materiałów. Protokoły z seminarium aktywu Związku Walki Młodych z 23—25 listopada 1947 i 8—10 lutego 1948 roku świadczą o szeroko rozbudo-

21 Ibidem, 43/VI/5.

22 Ibidem, 43/VI/6.

23 Ibidem, 43/VI/7.

24 Wstęp do zespołu, s. 9.

wanych szkoleniach ideologicznych²⁵. Potwierdzają to sprawozdania i protokoły z przebiegu kursów, plany obozów szkoleniowo-wypoczynkowych w 1947 roku. Plan pracy Wydziału zachował się jedynie na 1948 rok. Nie przedstawiają większej wartości badawczej zachowane teksty pogadarek²⁶.

Wyrwykowy materiał dotyczy pracy Referatu Świetlicowego. Zachowało się bowiem tylko sprawozdanie z pracy świetlicowej za marzec 1948 roku, ankiety sprawozdawcze dla zespołów artystycznych, świetlic i kół z powiatu niżdzickiego z 1948 roku, plan i program seminariów, dotyczący organizacji i pracy świetlic²⁷.

Pozostałe akta zawierają sprawozdania z uroczystości odsłonięcia tablicy nieznanego żołnierza w Małdytach 2 listopada 1947 roku, program obchodów grunwaldzkich w dniach 17—18 lipca 1948 roku oraz korespondencję Wydziału²⁸.

Nie znajduje odzwierciedlenia w aktach działalność kół szkolnych. Sprawozdanie Referatu Młodzieży Szkolnej dotyczy pracy w październiku 1947 roku. Wyrwykowe ankiety dla szkół średnich oraz sprawozdania z działalności pochodzą z marca 1948 roku. Zachował się ponadto przykładowy plan pracy koła szkolnego w Olsztynie na 1948 rok²⁹.

X. Wydział Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego 1946—1948 (2 j. a.)

Organizował koła i kluby sportowe Związku Walki Młodych, zrzeszające młodzież miejską i wiejską, służył im pomocą. Współpracował z Wojewódzką Radą Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego, Wojewódzkim Zarządem Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego. Kierownikami Wydziału byli kolejno: Henryk Garstka, Jan Nowak, Roman Kamiński, Edward Dąbrowski³⁰. Sprawy sportu zajmowały dużo miejsca w pracy organizacji. W styczniu 1946 roku powołany został do życia Klub Sportowy „Zryw” przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Walki Młodych w Olsztynie. Zachowało się sprawozdanie z działalności organizacyjnej klubu, wyrwykowe protokoły z zebrań, deklaracje oraz lista członków klubu³¹. Brak jest kompletnej dokumentacji do odtworzenia działalności sportowej w terenie. Z pracy Referatu Sportowego zachowały się sprawozdania za wrzesień—październik 1947 roku Zarządu Powiatowego w Bartoszycach, za październik 1947 roku z Ostrody i Pasłęka oraz wykaz sekcji sportowych przy Zarządzie Powiatowym Związku Walki Młodych w Górowie Ił. i Braniewie³².

XI. Wydział Wiejski 1947—1948 (6 j. a.)

Zadaniem całego aparatu wiejskiego było organizowanie młodzieżowych brigad produkcyjnych, dbanie o udział młodzieży we współzawodnictwie pracy, zapewnienie jej udziału w naradach produkcyjnych. Kierownikami Wydziału byli kolejno Henryk Kiełbik i Zygmunt Sulima³³.

25 ZW ZWM, 43/VII/1.

26 Ibidem, 43/VII/2—3.

27 Ibidem, 43/VII/4.

28 Ibidem, 43/VII/5—7.

29 Ibidem, 43/IX/1.

30 Wstęp do zespołu, s. 10.

31 ZW ZWM, 43/OX/2.

32 Ibidem, 43/X/3.

33 Wstęp do zespołu, s. 10.

W zachowanym sprawozdaniu za czerwiec 1947 roku zawarta jest informacja, że organizacja liczy 211 kół wiejskich, zrzeszających 3176 członków. Ponadto sprawozdanie zawiera dane o liczbie członków Związku, szkołach rolniczych, świetlicach, sprawach szkoleniowych, akcji kulturalno-oświatowej, akcji przysposobienia rolniczego, spółdzielniach osadniczo-parcelacyjnych.

Wiele istotnych danych o pracy organizacji na wsi zawiera również sprawozdanie Referatu Wiejskiego z 27 października 1947 roku. Liczba kół wiejskich wzrosła do 254, zaś liczba członków do 3862. Istniały również 184 świetlice na wsi, 32 biblioteki, zorganizowano 32 kursy dokształcające w zakresie szkoły podstawowej.

W województwie olsztyńskim Przysposobienie Rolniczo-Wojskowe liczyło 11 353 junaków, w tym 1023 członków Związku Walki Młodych. W odniesieniu do spraw sportowych sprawozdanie podaje, że na wsi istniały 3 kluby sportowe (w pow. kętrzyńskim) i 3 ludowe zespoły sportowe (w pow. bartoszyckim). W styczniu 1948 roku liczba członków Związku Walki Młodych wśród młodzieży wiejskiej wynosiła 3783, a więc zmalała. Wzrosła liczba świetlic (217), jak również bibliotek przy świetlicach oraz kursów dokształcających³⁴. Część pism Referatu Wiejskiego dotyczy młodzieżowego współzawodnictwa na wsi olsztyńskiej w I połowie 1948 roku. Z działalności referatów wiejskich zarządów powiatowych zachowały się sprawozdania z 30 września 1947 roku z Giżycka, Morąga i Ostródy³⁵. W korespondencji Wydziału Wiejskiego z lat 1947—1948 dominują sprawy szkolenia rolniczego w ramach Przysposobienia Rolniczo-Wojskowego. Zachowało się pismo Zarządu Głównego z 12 września 1947 roku, informujące o przyczynach niewykonania wszystkich punktów planu, stworzeniu nowych planów organizacyjnych i wykształceniu form pracy na wsi. Przyczyny tego niewykonania leżały w niedocenieniu istoty planowania, jak i częściowo nieudolnym przystąpieniu do realizacji³⁶.

Z pracy Referatu Spółdzielczego zachowały się protokoły z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Wychowania Spółdzielczego Młodzieży zorganizowanej przy Dziale Społeczno-Wychowawczym Spółdzielni RP w Olsztynie z 20 października 1947 roku, sprawozdanie z obchodów Dnia Spółdzielców oraz korespondencja w sprawie kursów spółdzielczych³⁷.

Zaledwie kilka bardzo ogólnych spraw porusza korespondencja Referatu Robotniczego³⁸.

XII. Referat Personalny 1945—1948 (22 j. a.)

Zajmował się polityką personalną, przede wszystkim właściwym zatrudnieniem aktywu i obsadą instancji i ogniw Związku na terenie całego województwa. Czuwał nad rekrutacją i zatrudnieniem młodzieży. Referatem kierowali kolejno — Stefan Pęciński, Tadeusz Malkowski, Tadeusz Wiliński³⁹.

Akta Referatu Personalnego zawierają charakterystyki przewodniczących zarządów powiatowych, wykazy pracowników, skierowania do szkół i do pracy, listy ewidencyjne członków, deklaracje członkowskie, ankiety personalne aktywu oraz legitymacje członków⁴⁰.

34 ZW ZWM, 43/XI/1.

35 Ibidem, 43/XI/2—3.

36 Ibidem, 43/XI/4.

37 Ibidem, 43/XI/5.

38 Ibidem, 43/XI/6.

39 Wstęp do zespołu, s. 10.

40 ZW ZWM, 43/XII/1—22.

XIII. Wydział Administracyjno-Gospodarczy 1947 (1 j. a.)

Troszczył się o gospodarkę i finanse Zarządu Wojewódzkiego. Jego pracą kierowali: Stanisław Ruchlewicz, Roman Grochola, ich zastępcami byli Tadeusz Suliński, Edward Rzeczkowski⁴¹.

Na zachowaną dokumentację tego Wydziału składają się wykazy zarządów powiatowych, zalegających z opłatą składek ubezpieczeniowych w 1947 roku⁴².

MAZURSKI ZWIĄZEK MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ „WICI”.
ZARZĄD WOJEWÓDZKI W OLSZTYNIE, 1945—1948 (31 j. a.)

Mazurski Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici” zorganizowany został na ogólnym zebraniu w Olsztynie w dniu 17 czerwca 1945 roku. Na zebraniu tym przyjęto statut i wybrano tymczasowy zarząd. Terenem działalności był Okręg Mazurski⁴³. W myśl statutu celem Związku było prowadzenie pracy kulturalnej i oświatowej nad podniesieniem duchowego i gospodarczego poziomu oraz poczucia obywatelskiego młodzieży wiejskiej i wzbogaceniem kultury wsi Okręgu Mazurskiego⁴⁴. Personalnie Związek powiązany był ze Stronnictwem Ludowym. Po przewyciężeniu trudności związanych z rozbięciem ruchu ludowego w 1946 roku, nastąpił jego rozwój ilościowy, osiągał on pomyslnie wyniki, głównie na polu kulturalno-oświatowym⁴⁵. Przed zjednoczeniem organizacji młodzieżowych 31 maja 1948 roku Związek zrzeszał 1935 członków w 113 kołach⁴⁶.

W sprawozdaniu z działalności Zarządu Wojewódzkiego za okres od 20 kwietnia 1947 do 31 maja 1948 roku, przedstawionym na Walnym Zgromadzeniu Delegatów 13 czerwca 1948 roku, stwierdzono, że „nie staliśmy się wprawdzie masową organizacją, ale uporządkowaliśmy dobrze sprawy organizacyjne i wychowaliśmy znaczny zastęp aktywistów, których tak bardzo brakowało nam w roku ubiegłym. Stworzyliśmy w ten sposób podstawę, na której w szybkim tempie może wzrastać silna i masowa organizacja. Organizację taką wkrótce stworzymy budując ją na czterech filarach, które nazywają się „Wici”, Związek Walki Młodych, Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związek Młodzieży Demokratycznej. Po dokonanej przeglądzie naszych osiągnięć i naszych braków jesteśmy przekonani, że nasz filar w tej wspólniejszej budowlu będzie dość mocny”⁴⁷.

Zachowane akta Związku nie stanowią kompletnej dokumentacji, pozwalającej w pełni na odtworzenie jego działalności. Uporządkowane zostały w Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej wg następującej struktury: Walne Zjazdy, Prezydium Zarządu Wojewódzkiego, Sekretariat, Wydział Organizacyjny, Wydział Oświaty i Kultury, Wydział Mło-

41 Wstęp do zespołu, s. 10.

42 ZW ZWM, 43/XIII/1.

43 Wojewódzki Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici” (dalej WZMW „Wici”), 44/I/1, Sprawozdanie z działalności Tymczasowego Zarządu MZMW „Wici” za okres od 17 VI—2 XII 1945. W skład Tymczasowego Zarządu weszli: prezes — Mieczysław Przystasz, wiceprezes — Jan Ostrowski, sekretarz — Jan Stelmach, skarbnik — Krystyna Dużanka, członek zarządu — Edward Matras. Po krótkim okresie na kierownika organizacyjnego powołano Władysława Wacha.

44 Ibidem, s. 12.

45 K. Nowosielska, op. cit., s. 462.

46 WZMW „Wici”, 44/I/1, s. 40.

47 Ibidem, ss. 40—41.

dzieży Studiującej, Wydział Przysposobienia Zawodowo-Gospodarczego i Wydział Gospodarczy. Brak akt z Plenum i posiedzeń Komisji Rewizyjnej.

I. Walne Zjazdy 1945—1948 (1 j. a.)

Termin I Walnego Zjazdu Mazurskiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” wyznaczony został na 2 grudnia 1945 roku. Z uwagi na przybycie delegatów jedynie z powiatów szczycieńskiego i olsztyńskiego, odbyło się zebranie, na którym radzono nad ożywieniem działalności. Pod koniec grudnia 1945 roku powołano nowy zarząd⁴⁸. Zachowało się przygotowane na Zjazd cenne sprawozdanie z działalności Tymczasowego Zarządu Wojewódzkiego Mazurskiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” za okres od 17 czerwca do 2 grudnia 1945 roku. Obok wykazanej konkretnej działalności zaznaczone zostały w sprawozdaniu również trudności w pracy organizacyjnej, m. in. brak tradycji, sił instruktorskich, stałego sekretariatu, skąpe możliwości finansowe⁴⁹. Z Walnego Zjazdu z 14 lipca 1946 roku zachował się protokół z obrad, protokół Komisji Rewizyjnej, statut Mazurskiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, listy uczestników. Brak jest natomiast sprawozdania z działalności Związku. Kolejny Walny Zjazd odbył się 20 kwietnia 1947 roku. Protokół z przebiegu obrad uzupełniają wnioski i uchwały podjęte na Zjeździe oraz lista delegatów. Pełniejsza jest dokumentacja Walnego Zjazdu z 13 czerwca 1948 roku. Składa się ona ze sprawozdania Zarządu Wojewódzkiego za okres od 20 kwietnia 1947 do 31 maja 1948 roku, informującego o pracy zarządu, prezydium, sekretariatu oraz poszczególnych wydziałów i sekcji; uchwały Zjazdu, sprawozdania kasowego, protokołu Komisji Rewizyjnej, projektu listy władz związkowych, listy delegatów na Zjazd.

IV. Prezydium Zarządu Wojewódzkiego 1945—1948 (1 j. a.)

W teście protokołów z posiedzeń prezydium znajduje się protokół z organizacyjnego zebrania Mazurskiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” z 17 czerwca 1945 roku. Odbyło się ono z udziałem 40 osób. Zachowane, w miarę kompletne, protokoły z posiedzeń prezydium dostarczają istotnych informacji na temat spraw organizacyjnych oraz ważniejszych etapów pracy Związku. Przedmiotem posiedzeń były w latach 1946—1948 m. in. sprawy oświatowe, problemy ludności miejscowej, sprawy rolne, szkoleniowe, jedności współpracy młodzieżowej. Protokoły posiedzeń zawierają oceny pracy Związku, projekty planów, sprawozdań, sprawy personalne.

Na uwagę zasługuje protokół z zebrania porozumiewawczego między Wojewódzkim Zarządem Młodzieży Wiejskiej „Wici” a Wojewódzkim Komitetem Demokratyzacji „Wici” z 28 lutego 1947 roku⁵⁰.

V. Sekretariat 1946—1948 (8 j. a.)

W aktach Sekretariatu zachowały się protokoły z posiedzenia Komisji Porozumiewawczej. Tematyka posiedzeń dotyczyła rozdziału mandatów do Mazurskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, referendum, szkoleń, Ligi Lotniczej. O rozwiązaniu Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej i po-

⁴⁸ Ibidem, s. 1. Skład Zarządu: prezes — Władysław Wach, I wiceprezes — Bohdan Wilamowski, II wiceprezes — Jan Boenigk, sekretarz — Jan Stelmach, skarbnik — Bolesław Sasin.

⁴⁹ WZMW „Wici”, 44/I/1.

⁵⁰ Ibidem, 44/IV/1.

wołaniu w to miejsce Wojewódzkiej Komisji Współpracy informuje protokół z zebrania organizacyjnego, zwołanego na 3 grudnia 1947 roku⁵¹.

W czterech teczkach zgromadzone zostały okólniki i instrukcje⁵². Dotyczą one głównie zagadnień organizacyjnych, obchodów, szkoleń. W okólniku nr 7/1946 dokonano krytycznej oceny dotychczasowej działalności organizacji. Zachowała się również instrukcja dla Wojewódzkiej Komisji Weryfikacyjnej, której celem było usunięcie tych członków, których postawa nie odpowiadała ideologii. Wśród okólników nadesłanych do Związku przez instytucje wojewódzkie znajduje się program uroczystości w związku z odsłonięciem 7 września 1946 roku tablicy pamiątkowej ku czci bojowników o polskość Warmii i Mazur. W korespondencji na uwagę zasługuje pismo, dotyczące opieki Związku nad młodzieżą autochtoniczną. Opieka ta wyrażała się m.in. zakładaniem świetlic, organizowaniem kursów repolonizacyjnych, dostarczaniem czasopism, pomocą w załatwianiu spraw w urzędach, pisaniem podań itp. Istotne dla ustalenia zmian w Zarządzie Wojewódzkim jest również pismo informujące, że 25 listopada 1947 roku na posiedzeniu Zarządu Wojewódzkiego nastąpiły zmiany w składzie Zarządu i Prezydium⁵³.

VI. Wydział Organizacyjny 1945—1948 (15 j. a.)

Wydział Organizacyjny powoływał statutowe zarządy powiatowe, jak również organizował pozostałe koła w terenie. Kierownikami Wydziału byli: Władysław Wach, Jan Stelmach, Władysław Król⁵⁴. Z pracy Wydziału zachowały się sprawozdania za okres styczeń—marzec, maj—czerwiec, wrzesień 1946, sierpień, grudzień 1947 oraz styczeń—marzec 1948. Sprawozdania odzwierciedlają stałe trudności organizacyjne. Dopiero w styczniu 1946 roku uruchomiono kancelarię Związku, ale brak stałego sekretarza uniemożliwiał jej należyte funkcjonowanie. Sprawa organizacji kół w terenie stała się możliwa dopiero z chwilą powołania kierownika organizacyjnego 15 stycznia 1946 roku. Ponadto sprawozdania zawierają dane statystyczne oraz oceniają działalność Związku na tle ruchu ludowego oraz współpracę z innymi organizacjami młodzieżowymi. W sprawozdaniu za sierpień 1947 roku jako główną przyczynę powolnego tempa realizacji planu podano trudności finansowe. Przykładowo, zamiast kwoty od 80—100 000 zł, uchwalonej na Walnym Zjeździe, Związek otrzymał 22 000 zł. W końcu grudnia 1947 roku pracowało 7 powiatowych związków, liczba kół wynosiła 69. Sytuacja w terenie nadal była trudna. Ze sprawozdania organizacyjno-statystycznego za pierwszy kwartał 1948 roku wynika, iż liczba kół wynosiła 105, zaś członków — 2510. Uzupełnieniem sprawozdań są wykazy kół na terenie poszczególnych powiatów z uwzględnieniem nazwisk przewodniczących oraz lista sprawozdawcza powiatowych komitetów jedności z czerwca 1948 roku.

W dniach 10—12 lutego 1948 roku odbyła się lustracja pracy Związku przez przedstawiciela Zarządu Głównego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”. Zachowany protokół dostarcza wielu bardzo istotnych danych do poszczegól-

51 Ibidem, 44/V/1.

52 Ibidem, 44/V/2—6.

53 Ibidem, 44/V/7, s. 120. Skład Zarządu przedstawiał się następująco: prezes — Feliks Murawa, I wiceprezes — Jan Stelmach, II wiceprezes — Konstanty Staszkievicz, sekretarz — Edward Matras, skarbnik — Wacław Szczepkowski, kierownik — Józef Tomczyk, 6 członków Zarządu — Bohdan Wilamowski, Alfons Kryński, Bolesław Sasin, Eugeniusz Chabasiński, Helena Józwik, Józef Ozga.

54 Wstęp do zespołu WZMW „Wici”, s. 17.

nych etapów pracy. W końcowych wnioskach stwierdzono, że „praca Zarządu Wojewódzkiego w Olsztynie, rozpoczęta z dużym wysiłkiem inicjatorów, napotykała na ogromne trudności organizacyjne, jakie w ogóle mamy na terenie Ziemi Odzyskanych”⁵⁵.

Bardzo lakoniczne plany pracy dotyczą lat 1946—1948⁵⁶. Sprawy organizacyjne kół terenowych były ciągle w centrum zainteresowania Zarządu Wojewódzkiego. Świadczą o tym zarówno protokoły z narady instruktorów powiatowych w 1947 roku, jak również sprawozdania z pobytu w terenie instruktorów w latach 1946—1948⁵⁷. Zawierają one dane dotyczące stanu organizacyjnego i wskazują na trudności, wynikające z braku odpowiednio przygotowanych do pracy związkowej ludzi. Sprawozdania z lustracji wskazują na nagminny brak podstawowej dokumentacji, świadczącej o działalności kół. Materiały dotyczące udziału w obchodach Święta Ludowego, Święta Morza oraz Godów Wiosennych ograniczają się do zaproszeń, programów i korespondencji⁵⁸. Do odtworzenia początków działalności organizacji pomocne mogą być jednostkowe protokoły z zebrań organizacyjnych oraz sprawozdania organizacyjno-statystyczne kół⁵⁹. M.in. zachował się protokół z pierwszego zebrania akademickiego koła młodzieży Studium Administracyjno-Prawnego w Olsztynie (por. Wydział Młodzieży Studiującej) z 12 grudnia 1947 roku. Od września 1946 roku rozpoczęto w Olsztynie wydawanie „Biuletynu Organizacyjnego”, którego celem było nawiązanie stałej łączności z kołami terenowymi. W aktach zachowały się zaledwie numery 1 i 3 z 1946 roku oraz numer 3 z 1947 roku⁶⁰. Pozostałe akta Wydziału Organizacyjnego stanowią wykazy członków, deklaracje i kwestionariusze, ankiety i legitymacje członków⁶¹. Na uwagę zasługują również zachowane w aktach egzemplarze organu związkowego pod tytułem „Wici” z roku 1945.

VII. Wydział Oświaty i Kultury 1947—1948 (1 j. a.)

Powstał w połowie 1947 roku. Do stycznia 1948 roku pracą Wydziału kierował Edward Matras, zaś po nim Bronisław Majewski. Do zadań Wydziału należało organizowanie życia świetlicowego w poszczególnych kołach „Wici” oraz prowadzenie akcji repolonizacyjnej wśród członków „Wici” miejscowego pochodzenia i organizowanie kursów dla analfabetów⁶². W świetle zachowanej dokumentacji nie można odtworzyć pracy Wydziału. Brak jest zarówno planów, jak i sprawozdań. Nieco materiału do metod pracy oświatowej na wsi dostarcza protokół z konferencji kulturalno-oświatowej, zorganizowanej przez Zarząd Wojewódzki w Olsztynie 24 września 1947 roku. Zbyt lakoniczne są również sprawozdania z wyjazdów w teren z końca 1947 roku. W aktach znajduje się ponadto protokół z otwarcia świetlicy w Pasłęku i Pozezdrzu w pow. węgorzewskim oraz korespondencja Wydziału⁶³.

VIII. Wydział Młodzieży Studiującej 1947—1948 (1 j. a.)

Wydział powstał w połowie 1947 roku; jego pierwszym kierownikiem był

55 WZMW „Wici”, 44/VI/1.

56 Ibidem, 44/VI/2.

57 Ibidem, 44/VI/3—4.

58 Ibidem, 44/VI/5.

59 Ibidem, 44/VI/6—9.

60 Ibidem, 44/VI/10.

61 Ibidem, 44/VI/11—15.

62 Wstęp do zespołu, s. 18.

63 WZMW „Wici”, 44/VII/1.

Eugeniusz Chabasiński. Zadaniem Wydziału było organizowanie kół „Wici” w szkołach licealnych i akademickich, otaczanie opieką członków Związku spośród młodzieży szkolnej, pomoc w staraniach o wstępowanie młodzieży na wyższe uczelnie, zapewnienie jej miejsc w domach akademickich i internatach⁶⁴.

Brak jest w omawianym zespole podstawowej dokumentacji, świadczącej o pracy Wydziału. Zachowały się zaledwie wykazy kandydatów na wyższe uczelnie, regulamin Komitetu Studiującej Młodzieży Wiejskiej „Wici” oraz korespondencja⁶⁵.

IX. Wydział Przesposobienia Zawodowo-Gospodarczego 1947—1948 (3 j. a.)

Powołany został po Walnym Zjeździe w kwietniu 1947 roku, lecz działalność rozpoczął dopiero w sierpniu. Do sierpnia sprawy Wydziału załatwiał Jan Stelmach. Od 1 grudnia 1947 roku zaangażowano do pracy instruktora Władysława Króla. W obrębie Wydziału istniały sekcje: Przesposobienia Rolniczo-Wojskowego, Spółdzielcza, Koleżanek. Wydział zajmował się organizowaniem młodzieżowego współzawodnictwa pracy na wsi, organizował różnego rodzaju kursy dla młodzieży wiejskiej, kierował do szkół rolniczych⁶⁶.

Zachowały się zaledwie kopie trzech sprawozdań, wysłanych do Zarządu Głównego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” z ostatniego kwartału 1947 roku, wrywkowe sprawozdania z pobytu w terenie, wykazy gminnych komitetów współzawodnictwa oraz korespondencja⁶⁷. Z działalności sekcji pozostała w aktach jedynie instrukcja pracy Wojewódzkiego Instruktora Spółdzielczego oraz korespondencja⁶⁸.

X. Wydział Gospodarczy 1946—1948 (1 j. a.)

Wydział Gospodarczy istniał od początku działalności Zarządu Wojewódzkiego. Kierownikami byli kolejno skarbnicy, wybierani na zjazdach. Na dokumentację tego Wydziału składają się sprawozdania kasowe, preliminarz budżetowy oraz korespondencja⁶⁹.

ORGANIZACJA MŁODZIEŻY TOWARZYSTWA UNIWERSYTETU ROBOTNICZEGO ZARZĄD WOJEWÓDZKI W OLSZTYNIE 1945—1948 (11 j. a.)

Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego na terenie woj. olsztyńskiego powstała 18 listopada 1945 roku. Pierwsze koła powołano w Olsztynie, Suszu, Prabutach, Bartoszycach, Morągu i Mrągowie. Stopniowo następował wzrost kół i liczby członków. W przededniu zjednoczenia koła zrzeszały 1923 członków. W myśl założeń programowych organizacja rozwijała swą działalność przede wszystkim w środowisku robotniczym, propagując rozwój czytelnictwa i organizując kursy zawodowe i kształcące. Była również organizacją polityczną, przyczyniającą się do budowy demokratycz-

64 Wstęp do zespółu, s. 17.

65 WZMW „Wici”, 44/VIII/1.

66 Wstęp do zespółu, s. 18.

67 WZMW „Wici”, 44/IX/1.

68 Ibidem, 44/IX/2—3.

69 Ibidem, 44/X/1.

nej państwowości polskiej. Organizacja opierała się nie tylko na młodzieży robotniczej, ale w dużym stopniu także szkolnej i wiejskiej. W I połowie 1948 roku było 20 kół miejskich, 18 szkolnych i 5 fabrycznych ⁷⁰. W lipcu 1948 roku istniały następujące wydziały i referaty: Wydział Organizacyjny, Referat Kół Szkolnych, Referat Sportowy, Wydział Gospodarczy. Z działalności organizacji na terenie woj. olsztyńskiego zachowało się 11 j. a. z lat 1947—1948.

V. Sekretariat 1947—1948 (3 j. a.)

W aktach Sekretariatu zachowały się jedynie okólniki Komitetu Centralnego Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, dotyczące spraw etatowych i wyjazdów służbowych oraz korespondencja ⁷¹.

VI. Wydział Organizacyjny 1947—1948 (7 j. a.)

Brak w zespole sprawozdań opisowych z działalności organizacji. Zachowały się natomiast dane statystyczne o liczbie kół i członków na terenie woj. olsztyńskiego. Pomocne przy opracowywaniu zagadnień organizacyjnych mogą być zgłoszenia kół, deklaracje członkowskie, kartoteka członków, legitymacje oraz korespondencja ⁷². Z Referatu Kół Szkolnych zachowało się jedynie pismo w sprawie działalności organizacyjnej i politycznej organizacji na terenie szkół średnich w Ostródzie. Korespondencja Referatu Sportowego nie zawiera istotnych spraw, dotyczy m.in. wypożyczenia sprzętu ⁷³.

IX. Wydział Gospodarczy 1947—1948 (1 j. a.)

Dokumentację Wydziału stanowią listy płac i korespondencja ⁷⁴.

ZWIĄZEK MŁODZIEŻY DEMOKRATYCZNEJ W OLSZTYNIE 1945—1948 (1 j. a.)

Najślabszą działalność ze wszystkich organizacji młodzieżowych na terenie województwa olsztyńskiego wykazał Związek Młodzieży Demokratycznej, utworzony w Olsztynie 1 grudnia 1945 roku. Członkowie Związku rekrutowali się głównie z inteligencji, rzemieślników i drobnych kupców. Związek brał udział w życiu politycznym, chociaż niewielka, zaledwie 120 osób w 1949 roku, liczba członków ograniczała możliwość szerszego działania ⁷⁵. W Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie nie zachowała się dokumentacja z działalności Związku w latach 1945—1948, z wyjątkiem wykazu kół z 1948 roku ⁷⁶.

WOJEWÓDZKI KOMITET JEDNOŚCI MŁODZIEŻY POLSKIEJ W OLSZTYNIE 1948 (3 j. a.)

Przełomowym wydarzeniem w ruchu młodzieżowym było zwołanie konferencji centralnego aktywu czterech organizacji w dniu 16 kwietnia 1948 roku w celu utworzenia Centralnego Komitetu Jedności Organizacji Młodzieżowych.

⁷⁰ K. Nowosielska, op. cit., s. 432.

⁷¹ OMTUR, 45/VI/1—3.

⁷² Ibidem, 45/VI/1—5.

⁷³ Ibidem, 45/VII/1—2.

⁷⁴ Ibidem, 45/IX/1

⁷⁵ K. Nowosielska, op. cit., s. 432.

⁷⁶ Związek Młodzieży Demokratycznej, 46/VI/1.

W Olsztynie powołano Wojewódzki Komitet Jedności 25 kwietnia 1948 roku⁷⁷. Następnie powołano powiatowe oraz lokalne komitety jedności. Ostateczne zjednoczenie ruchu młodzieżowego nastąpiło na Kongresie Zjednoczeniowym we Wrocławiu w dniach 20—21 lipca 1948 roku. 27 lipca 1948 roku rozwiązany został Wojewódzki Komitet Jedności, a na jego miejsce powołano prezydium Wojewódzkiego Zarządu Młodzieży Polskiej w Olsztynie.

Z okresu działalności Wojewódzkiego Komitetu Jedności zachowały się 3 j. a. Sekretariatu, Wydziału Organizacyjnego i Wydziału Finansowo-Gospodarczego.

W aktach Sekretariatu znajdują się protokoły z posiedzeń, których tematyka dotyczyła spraw organizacyjnych, programu i sprawozdań z działalności powiatowych komitetów jedności oraz wykazy delegatów na Kongres Zjednoczeniowy⁷⁸. 1 j. a. Wydziału Organizacyjnego zawiera protokoły z narad i sprawozdania z działalności powiatowych komitetów jedności⁷⁹. Regulamin pracy, protokoły przyjęcia pojazdów mechanicznych oraz statut Komisji Inwentaryzacyjnej składają się na dokumentację Wydziału Finansowo-Gospodarczego z 1948 roku⁸⁰.

⁷⁷ Skład Wojewódzkiego Komitetu Jedności w Olsztynie: przewodniczący — Zofia Staros (ZWM); wiceprzewodniczący — Jan Stelmach (ZMW „Wici”); sekretarz — Alfred Ratajczyk (OMTUR); członkowie — Kazimierz Wrzesiński (ZWM), Romuald Bukowski (ZMD).

⁷⁸ Wojewódzki Komitet Jedności Młodzieży Polskiej w Olsztynie, 47/I/1.

⁷⁹ Ibidem, 47/II/1.

⁸⁰ Ibidem, 47/III/1.

DIE AKTEN DER JUGENDORGANISATIONEN AUS DEN JAHREN 1945—1948 IN DEM ARCHIV DES WOJEWODSCHAFTSKOMITES DER POLNISCHEN VEREINIGTEN ARBEITERPARTEI IN OLSZTYN

Zusammenfassung

Die Jugendorganisationen in Ermland und Masurien entstanden vorwiegend als Ergebnis der Initiative von jungen Mitgliedern der politischen Parteien oder der hierher gekommenen Aktivisten der Jugendorganisationen aus anderen Regionen Polens.

Als erster ist der Masurische Verband der Landjugend „Wici“ („Kampfruf“), dann der Verband des Kampfes der Jugend (Związek Walki Młodych = ZWM) entstanden; der letztere war neben dem Pfadfindertum die zahlenmäßig stärkste und zugleich am meisten politisch ausgerichtete Jugendorganisation. Die Verhältnisse, unter denen die Jugendorganisationen tätig waren, hatten es zur Folge, dass im Vordergrund dieser Tätigkeit politische, sozialökonomische und kulturell-aufklärerisch-sportliche Vorhaben standen. Die in den Organisationen vertretene Jugend, insbesondere die aus dem ZWM, hat sich an allen Erscheinungen des gesellschaftlichen Lebens in der Region beteiligt. Die Jugendorganisationen übten auch einen gewissen Einfluss auf den Ablauf der Dinge in der Region, z. B. durch ihre Abgeordnete in den Nationalräten. Sie arbeiteten auch mit dem Verband der Bauernselbsthilfe (Samopomoc Chłopska) zusammen, z. B. bei der Organisation der landwirtschaftlichen Fachschulung, der nachbarlichen Hilfe, der Schulungslehrgänge, bei den Saat- und Ernteaktionen.

Der Erhaltungszustand der Akten der Jugendorganisationen lässt die Gesamtheit ihrer Tätigkeit nicht erkennen. Als besonders empfindlich muss dabei das Fehlen der konkreten Dokumentation der Konferenzen, Plenarsitzungen des Präsidiums, des Sekretariats, sowie vollständiger Berichte über die Arbeit der Wojewodschaftsvorstände und der ihnen unterstellten Terräinvorstände bewertet werden. Die Vf. des Artikels haben es sich zum Ziel gesetzt, die einzelnen Aktenfonds in Hinsicht auf den Erhaltungszustand und auf den Inhalt der Akten zu charakterisieren. Es handelt sich dabei um folgende Organisationen: der Wojewodschaftsvorstand des ZWM und des „Wici“-Verbandes, des Wojewodschaftskomitees des Vereins der Arbeiteruniversitäten, des Verbandes der Demokratischen Jugend, sowie des Wojewodschaftskomitees der Einheit der Polonischen Jugend — alle in Olsztyn. Ihre Akten befinden sich in dem Archiv des Wojewodschaftskomitees der PVP in Olsztyn.